

ЧАРНОБЫЛЬ: ЯК ЯНО БЫЛО

Субсяседнікі — Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Ленінскай прэміі, акадэмік Мікалай Аляксандравіч БАРЫСЕВІЧ і дырэктар Інстытута радыяцыйнай бяспекі «Белрад», член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі Беларусі Васіль Барысавіч НЕСЦЯРЭНКА

(Працяг. Пачатак у нумары за 26 і 27 красавіка.)

НЕСЦЯРЭНКА В.Б.:

— У сваю чаргу мы працягвалі біць трывогу. Нас непакоіў і, прызнацца, абураў той алімпійскі спакой, які вітаў у тыя дні ў высокіх кабінетах. Хоць мы разумелі, што такая тактыка дыктавалася з Масквы.

Вось чаму я не абмяжоўваўся вуснымі дакладамі. Чыноўнікам, гэта было зразумела, патрэбен перш за ўсё дакумент. Я паслаў на імя першага сакратара ЦК КПБ М.М. Слюнькова грунтоўную дакладную запіску, у якой прыводзіў надзвычай трывожныя вынікі нашых даследаванняў забруджаных раёнаў і папярэдзваў, што калі не прыняць неабходных і тэрміновых мераў, могуць узнікнуць істотныя наступствы для здароўя людзей.

У якасці першачарговых мераў я прапаноўваў арганізаваць адну прафілактыку жыхароў забруджаных раёнаў, санітарна-гігіенічную апрацоўку ўсёй рэспублікі, разгарнуць санітарна-асветніцкую работу сярод насельніцтва, абмежаваць дастаўку і гандаль прадуктамі харчавання ў адкрытым выглядзе, узяць пад ахову адкрытыя крыніцы пітной вады.

Хачу заўважыць: гэту запіску ў ЦК я накіраваў спецпоштай яшчэ 30 красавіка. Аднак з усіх маіх прапаноў была прынята толькі адна — памылі вуліцы перад дэманстрацыяй.

У ноч з 30 красавіка на 1 мая па ўрадавай сувязі мне пазваніў акадэмік В.А. Легасаў. Група вучоных для таго, каб засцерагчы бетонны кожух рэактара ад поўнага разбурэння, прапанавала выкарыстаць вадкі азот. Акадэміка турбавала, ці не прывядзе гэта да новага выбуху. Я развееў яго сумненні: у нас, у інстытуце, такія доследы праводзіліся, і ніякіх выбухаў не было.

А раніцой за мной прыслалі верталёт, і я паляцеў у Чарнобыль. Трэба было спецыяльным

спектрометрам, які быў толькі на нашай мабільнай АЭС «Памір», зрабіць замеры ядзернага выпраменьвання непасрэдна над рэактарам. Штатныя дазіметрычныя сістэмы ЧАЭС не дазвалялі гэта зрабіць.

Разам з В.А. Легасавым мы абляцелі рэактар па перыметры на вышыні 300 метраў і зафіксавалі дозы выпраменьвання, якія ў тысячу разоў перавышалі норму. Стала зразумелым, ад чаго гінулі пажарныя, якія тушылі агонь з даху палаючага рэактара. Гэта інфармацыя стала вызначальным фактарам для радыяцыйнай абароны многіх дзесяткаў тысяч ліквідатараў.

7 мая напісаў другую дакладную запіску М.М. Слюнькову. У ёй увагу кіраўніцтва рэспублікі звяртаў на тое, што галоўную дозу выпраменьвання чалавек атрымлівае ад забруджаных прадуктаў харчавання і ўдыхання радыеактыўных аэразоляў. Між тым, на Гомельшчыне забруджанне пашаў і прадуктаў харчавання перавышала норму больш як у сто разоў. Я прапанаваў правесці спецыяльнае медыцынскае абследаванне насельніцтва, пашырыць зоны адсялення, а таксама правесці дадатковыя мерапрыемствы па ацэнцы ўзроўняў радыеактыўнага забруджвання прадуктаў расліннага і жывёльнага паходжання, выпрацоўцы рэкамендацый па далейшым выкарыстанні ўгоддзяў.

На жаль, многае з прапанаванага так і не было зроблена. Але я не хачу вінаваціць у гэтым толькі нашых кіраўнікоў. Шмат заблытвалі сітуацыю спецыялісты з Масквы. Так, на нарадзе ў ЦК КПБ 9 мая, калі мы з М.А. Барысевічам актыўна пераконвалі ўлады ў неабходнасці неадкладных засцерагальных мераў, дырэктар Інстытута біяфізікі АН СССР Л.А. Ільін даводзіў адваротнае: спяшацца не трэба і патрэбы ў масавым адсяленні няма. А намеснік міністра сельскай гаспадаркі СССР наогул заявіў, што ў іх ве-

дамстве ніякіх праблем няма: усё неабходнае для таго, каб прадукты не забруджваліся, зроблена.

БАРЫСЕВІЧ М.А.:

— Тым не менш мы не супакойваліся. Таму што выразна бачылі маштабы катастрофы і, грунтоўчыся на сумным вопыце ядзернай аварыі ў Чэлябінску, разумелі, якія негатыўныя наступствы можа мець непрыняцце сваечасовых мераў засцярогі.

Разам з В.Б. Несцярэнка мы востра ставілі гэтыя пытанні на розных нарадах, у розных кабінетах, пісалі дакладныя запіскі ў ЦК КПБ і ЦК КПСС. І, канешне ж, у межах сваіх магчымасцяў, вялі неабходную практычную работу. Больш за сотню супрацоўнікаў Інстытута ядзернай энергетыкі працягвалі шырокамаштабнае вымярэнне радыяцыйнай абстаноўкі. Яны працавалі ўдзень і ўначы, у тры змены. Складалі табліцы і карты. Гэта была неабходнейшая работа, якая дала магчымасць высветліць, што забруджаны не толькі раёны Гомельскай вобласці, але і Магілёўскай, а часткова нават Брэсцкай і Мінскай абласцей.

Дарэчы, першая карта радыяцыйнага забруджвання па Гомельскай вобласці была складзена ўжо к канцу мая. Па ёй, хачу гэта падкрэсліць, было праведзена дадатковае адсяленне жыхароў з забруджаных раёнаў.

А на пачатку чэрвеня такая ж карта была складзена і па Магілёўскай вобласці, і 10-га чысла мы разам з В.Б. Несцярэнка перадалі яе ў ЦК КПБ, асабіста М.М. Слюнькову.

16 чэрвеня па распараджэнню Прэзідыума АН БССР супрацоўнікі інстытутаў матэматыкі і ядзернай энергетыкі прыступілі да стварэння банка даных па радыяцыйнай абстаноўцы ў рэспубліцы. Выкарыстанне самай магутнай на той час ЭВМ дало магчымасць праводзіць гэту работу хутка і якасна. І мы ў сябе, у акадэміі, ужо літаральна праз не-

калькі месяцаў пасля аварыі, мелі грунтоўную карціну таго, што адбывалася ў нашых паўднёвых раёнах.

Як дэпутат СССР я некалькі разоў выяжджаў у сваю акругу на Гомельшчыну. Жыхары Нараўлянскага раёна скардзіліся, напрыклад, што мясцовыя ўлады прымушаюць іх нарыхтоўваць сена ў пойме Прыпяці, у зоне павышанай радыяцыі. Давялося мне ўмяшацца і такія работы спыніць.

Строгія меры былі прыняты і да кандытарскай фабрыкі «Чырвоны Мазыранін», якая выпускала цукеркі, забруджаныя радыёнуклідамі.

А па просьбе выбаршчыкаў Ельскага раёна і майму хадаўніцтву перад Міністэрствам аховы здароўя ўдалося забяспечыць гаспадаркі раёна неабходным медыцынскім абсталяваннем і стварыць адпаведныя фізіятэрапеўтычныя прафілакторыі.

Разам з тым я выдатна разумеў, што ўсіх гэтых захадаў недастаткова. Трэба прымаць больш сур'ёзныя меры. І паставіў пытанне перад кіраўніцтвам рэспублікі аб стварэнні спецыяльнага навуковага падраздзялення, якое б вяло гэтыя работы сістэматычна, мэтанакіравана, маштабна. Так быў адкрыты Інстытут радыебіялогіі АН БССР. Павінен сказаць, што гэты інстытут разам з Інстытутам ядзернай энергетыкі адыграў важную ролю ў пераадоленні наступстваў чарнобыльскай катастрофы.

І яшчэ адна немалаважная рэч. Ужо к восені 1986 года сумесна з украінскімі вучонымі мы распрацавалі і зацвердзілі праграму комплексных даследаванняў па праблемах, звязаных з вынікамі аварыі на ЧАЭС на 1986—1999 гады. Гэтая праграма, дарэчы, была настолькі грунтоўна складзена, што працавала не адну, а цэлых дзве пяцігодкі.

Зіновій ПРЫГОДЗІЧ.
(Заканчэнне будзе.)

СУПРАЦЬ ЧАРНОБЫЛЯ. ПОРУЧ З ЦАРКВОЙ

У сталічным храме ў гонар іконы Божай маці «Усіх смуткуючых Радасць» была зацверджана праграма супрацоўніцтва паміж Камітэтам па праблемах наступстваў катастрофы на Чарнобыльскай АЭС і Беларускай праваслаўнай царквой. Гэты дакумент падпісалі першы намеснік старшыні Камчарнобыля Уладзімір Чэрнікаў і Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі. Асноўная мэта праграмы — вырашэнне асветніцкіх, выхаваўчых і сацыяльных праблем на пацярпелых тэрыторыях. Як паведаміла карэспандэнту «Звязды» прэс-сакратар Камчарнобыля Таццяна Храпіна, штогод у дзень аварыі на ЧАЭС плануецца праводзіць сумесныя акцыі. Адпаведныя мерапрыемствы мяркуецца рэгулярна арганізоўваць разам з грамадскімі арганізацыямі «Інваліды Чарнобыля» і «Шчыт Чарнобыля». Шэраг святароў, якія працуюць у забруджаных раёнах, атрымалі Ганаровыя граматы Камчарнобыля. Спецыяльныя ўзнагароды былі ўручаны і Беларускай праваслаўнай царквой.

Мікалай ЛІТВІНАЎ.